

ORONS SYNONYMER

I sin tionde bok undersöker Fredrik Nyberg naturens försvinnande från en plats långt inne i språket. Den gånga sommarens oroande hetta ger samlingen en kuslig aktualitet. Stina Otterberg finner hos Nyberg huggande och sågande dikt, men också blomsterspråk och rader av synonymer till oro.

När jag skriver det här är sommaren snart slut. Jag har tillfälligt lämnat stan och åkt ut på landet för att stänga ett hus inför hösten. Svalorna har flyttat och på natten lyser en så kallad skördemåne, en augustimåne som kastar sådant ljus att man kan skörda på natten som om det vore dag. Åtminstone gjorde man så förr. Men bonden som är vår granne har efter den torra sommaren inte längre något hö att bärga på den egna marken. Han får köpa foder till sina djur från annat håll i landet, men korna är ändå hungriga. Härordagen åt de ekollon som fallit på grund av torkan. Ek är giftigt. En ko och två kalvar dog. Tills nu hade jag inte förstått att kor sörjer. De råmar förtvivlat genom natten och rusar runt i månlyuset och letar efter de saknade djuren.

”INGET LIKNAR DJURENS ORO”

Denna enda mening i del III av Fredrik Nybergs nya diktsamling *Offerzonerna* liksom överrumplar mig och jag läser den gång på gång. Naturligtvis har den inget samband med just vår granne och de döda korna. Det är en slump. Den läsningen är min privata som inte har på den litteraturkritiska allmänningen att göra. Men hur många tillfälligheter behövs det för att bilda ett större

mönster? Min läsart av *Offerzonerna* går inte att koppla loss från den heta sommaren 2018 med kor som äter fel föda och septemberfärger redan i midsommartid. Diktsamlingens verkan är som om någon hade ringt upp på en fast telefonlinje med ärende att samtala om något som inte kan vänta.

/.../

**Nu brinner skogarna åter.
Mono-bränder är extra-stora bränder
i extra-stora
skogar.**

I sin skrivpraktik har Fredrik Nyberg återkommande undersökt naturens olika slags försvinnanden. Läsaren känner igen ängens borttynande, fjärilens fladder som upphör, kvistarnas mjuka förmultning, artundergång och monokultur. Naturmotiven hos Nyberg har också tjänat som uttryck för språket. Ett ord som "ängen" har hört ihop med "ängslan", och en fras som "att bli ved" handlar inte enbart om torkande trä utan om att hänga i; att bli vid. Vid sidan av sådana språkliga lekfullheter är det som att Nyberg med *Offerzonerna* en gång för alla bestämmer sig för att sätta sitt gummistövelavtryck mitt i gruppen av svenska naturdiktare och visa att han hör hemma där. Jag tänker på Ann Jäderlund (förstås), men också på Lennart Sjögren, Birgitta Lillpers eller Ingela Strandberg. Ett prosaessäistiskt släktskap finns till Kerstin Ekman och Göran Bergengren och deras fina böcker som bygger på lika delar biologisk kunskap om naturen och hemmastaddhet i både natur- och kulturhistorien. Som hos Bergengren bottnar också Nybergs texter i den historiska utmaningen att insekterna och fåglarna nu tystnar och försvinner på grund av människans påverkan. Vi har offrat den ena zonen efter den andra. Äng och skog blir mörka och taggiga. "På 1700-talet var skogarna öppna och mycket ljusa", heter det på ett ställe i *Offerzonerna*: "[n]ästän Ingen gick vilse i 1700-talets / ljusöppna skogar". Som i Bergengrens kommande bok *Meningen med bin*, som jag just skrivit om för ett annat sammanhang, är klimatematiken en av flera förutsättningar för Nybergs text:

/.../

**Klimatkören talar alltjämt starkt
för dom som orkar lyssna.**

/.../

Någon enstaka gång blir författaren explicit och talar om "hyperkapitalismen", om "klimathymner" eller att den "globala uppvärmingen finns". Det är inskott som egentligen inte tillför så mycket till dikten som redan talar på det effektivast möjliga sätt: det poetiska. Det som gör att läsaren äntligen får ett fungerande språk för oron. Ett språk som är motsatsen till politikerspråk eller tidningskrönika, som ger synonym efter synonym till ordet oro. Tystnad, paus, zon, slukhål. Eller som skapar en grafisk synonym i form av en asterisk.

*

Pauser är det som skapar rytm i språk. De ger också plats för eftertanke och för att ta ny (språk)sats. I sin avhandling *Hur låter dikten?* (2013) intresserade sig Fredrik Nyberg för dikten som ljudbild. Därefter, som en logisk följd, har han ägnat sig åt pausen, åt det som skapas och uppstår i utrymmet mellan orden och ljuden. Hans förra bok hette *Plötsligt infinner sig en oro. Essäer om paus och tystnad i musikaliska och poetiska praktiker* (2017), och flertalet motiv och tankegångar ur den återkommer i *Offerzonerna*, ibland ordagrant. Den nya diktsamlingen hyser nämligen vad som närmast får beskrivas som ett begär till pausen, till pauseringen. Både formmässigt och tematiskt. Från de grafiska mellanrummens fallgropar och diken i form av asterisker eller dubbla mellanslag till naturens sätt att upphöra och till de obesvarade frågorna om gudarnas tystnad.

/.../

Plötsligt slutar kärret helt att slutta.

**Bisamhället är bly-samhällets
motsats.**

**Varför griper gudarna
inte längre in?**

Dialogen med den klassiska traditionen känns igen från tidigare diktsamlingar. Bitvis hackig och dekonstruerad, men likväl. Även sången är ett klassiskt återkommande uttryck för Nybergs diktjag, ett diktjag som kanske hellre skulle kallas diktröst.

/.../

**Vad hör du nu från Språkets inre Jag vill sjunga
Svagare och lägre**

Sången har med Orfeus att göra, solgudens son – han som sjöng så vackert att hela naturen stannade upp för att lyssna, och som med sin sång kunde föra tillbaka Eurydike från dödsriket. Längre talades det om den orfiska reträtten i svensk poesi. Men Fredrik Nyberg ger här – liksom i sin förra diktsamling *Slingorna & undergången* – plats åt Orfeus i form av en poetgestalt kallad ”Han som vänder”. Förmågan att vända är till att börja med metrisk, hantverksmässig. Den betecknar skrivandet som rimsmedja och verstillsverknig. Jag tolkar det som den urgamla bilden av plogens vändande som också är poetens adderande av versrader, en efter en. *Verso* på latin betyder ”jag vänder”, och det finns också något uppbyggande i det ständiga vändandet i Nybergs poesi, av en rörelse som bryts i sin motsats för att

därefter omedelbart brytas igen. Förmågan att vända är i förlängningen också symbolisk och självrefererande. På många sätt beskriver den både diktsamlingens struktur och textens ständiga återvändande till språket som motiv och möjlighet. ”Teckentillverkning är lika med hopp” heter det på ett ställe. ”Tyget som är lindat runt såret / består av mycket tätt trädde trådar”, heter det på ett annat. Jag läser det som en bild av en tät, läkande språkväv.

En formmässig aspekt på vändningen som rörelse ligger också i Fredrik Nybergs sätt att använda trokeisk vers, det vill säga den baktunga takt som består av en betonad och en obetonad stavelse. I *Offerzonerna* är det som att den trokeiska, jämna takten bär av mot sekvenser av brist och sönderfall. Som i andra och tredje versraderna här nedan:

/.../

**Är gränsen mellan vänster och höger hjärnhalva alls viktig?
Haren alstrar helt sin egen värme. Var tar underjorden
sedan vid?**

/.../

I tidigare diktsamlingar har Fredrik Nyberg ofta sökt sig till gränstillstånd och använt grepp som bygger på en baklängesprincip, till exempel genom att strukturera händelser i omkastad ordning eller genom att stava ord baklänges. Som textrörelse skulle jag beskriva *Offerzonerna* som isärglidande, centrifugal. Den sammanhållande kraften finns – omvänt – i (siffer)strukturer och en röst som strävar att hålla ihop textens delar.

Precis som ett klassiskt drama består *Offerzonerna* av fem delar. Den som läst Fredrik Nybergs tidigare böcker vet att författaren gärna strukturerar sin text utifrån en eller flera siffror, som i diktsamlingen *Nio, nine, neun, neuf* (2008). Siffrorna skapar regler och struktur men sätter också igång spelsystem i texten. I den första delen av *Offerzonerna* är siffran åtta den centrala; den siffra som – om man lägger den ned – också bildar tecknet för oändligheten. Den här delen består av vänsterställda åttaradningar med mycket rim i sig, och med arketytiska figurer som häxa, orm, ros, grotta eller bokstavstecknet Omega. Innehållsligt bildar de tio åttaradiga stroforna en exposition över vad som ska komma sedan. De ger också en poetisk deklaration: ”Jag rimmar för att få veta sådant / jag inte redan vet.”

I den andra delen, som är förhållandevis lång, möter först femradningar, korsvis ställda. Här beskrivs fjärilen och dess förvandling in i nedåtrörelse, sänkning, nedbrytande. Därefter kommer prosalyriska stycken med delar som kopplar tillbaka till essäboken *Plötsligt infinner sig en oro*. Här finns tumultet och lekarna, barnen och reglerna i stycken som ställda bredvid varandra skapar en inbördes lekordning: ”Skuggleken har skuggregler /.../ Skogsleken har skogsregler /.../ Barnleken har barnregler /.../ Riddarleken har riddarregler /.../ Ängsleken har ängsregler”. Här finns rädlorna och

beskrivningen av världen som också består av tält, lägerplatser, uppbrott, knivar under kudden. Det är på samma gång en glimtbelysning av ett samhälleligt nu, och samtidigt något uråldrigt. Diktraderna blir glesare, där finns en flykt in i skogen. I slutet av sviten vrids volymen upp. Texten blir högljudd och ”minsta skakning skapar stress” som dikten själv uttrycker det. Den tredje delen består av bara en enda mening, den om djurens oro som jag citerade i början av recensionen.

Den fjärde sviten heter ”Se Sönderslagna slingor” (ja, de nybergiska slingorna är med i den här boken också). Den består av sjuradingar med inskjutna meningar i versaler. Om man ska teckna en spänningslinje över texten, så är det i den fjärde sviten som allt stegras och en gräns mellan liv och död passeras. Där finns pusselbitar som läsaren själv får foga samman: blommor som läggs på marken och en mamma som inte svarar i telefon när jaget ringer. Det är både smärtsamt och mångfacetterat på ett sätt som inte bortser från det svåra eller fula. ”Han som räknade på fingrarna bad mamma / att sluta klaga på värken i leden”. Mamman är ensam, men hon är inte ensam om att vara ensam. Också ”SKOGSPÄLSDJURET”, ”ORMEN”, ”ELDEN”, ”PIONEN”, ”JAG” och ”BARNEN” är ensamma.

**Att leva är kusligt
BARA MAMMA ÄR ENSAM I SKOGEN
Nästan Ingen kunde komma på festen
i Buren
Vi är omgivna av lera
BARA JAG OCH BARNEN
ÄR ENSAMMA I SKOGEN**

Den femte och sista delen blir ett slags demonstration av sönderfallandets tematik. Här finns ingen regelbunden, sifferstrukturerad ordning som i de tidigare sviterna. Där finns många pauser i form av asterisker. ”IDAG ÄR VI ALLA LUPINER” inleds avsnittet, och lupinerna – en invasiv växt som slår ut andra växter – återkommer på flera ställen i slutstycket. Sviten beskriver en årstidsväxling från augusti över höstmånaderna och till allhelgonatid. Längre diktstrofer avbryts av varningar och uppmaningar inom citattecken som ””HELA SLÄTTEN KOMMER SNART ATT STÅ UNDER VATTEN”” eller ”NÄSTAN INGEN AV ER KOMMER ATT FÅ STANNA HÄR””. Sönderfallet är bokstavligt. Det beskrivs i termer av ”språk-sågande” och ”språk-huggande” och manifesterar sig i texten på så vis att de olika utsagorna liksom bråkar, kommer dåligt överens. Meningar som ””SUBSTANTIVEN SLOCKNAR”” motsvaras av de sista sidornas språkvittrande där orden tappar sina bokstäver, förvrängs och blir bitvis obegripliga. Det är som att språket kyls ned och blir ofullständigt i takt med vintern som kommer. Och eftersom spoilervarningar knappast gäller diktsamlingar avslöjar jag att allt ramlar ihop på slutet:

/.../

I Träsket trängs fortfarande O ron

**En Lakun- trängsel i Mono-
hymnen**

Spring inte Aldrig hem i Halkan

Här finns Slingor

å slukhål

Efter ett sådant *dénouement* till final känns det löftesrikt när jag bläddrar tillbaka till titelbladet och får syn på att *Offerzonerna* är tillägnad de två barnnamn som är sysselsatta i de dikter där lekar pågår. Två namn som i sig signalerar ett framtidsperspektiv. Boken är också dedicerad ”till fortsättningen”. Den fortsättningen vill man gärna se – och höra.

LYRIK

Fredrik Nyberg

Offerzonerna, Norstedts 2018

Författarfoto: Khashayar Naderehvandi